

DE EGYPTISCHE TENTOONSTELLING IN HET RIJKSMUSEUM,

□ □ □ DOOR A. STHEEMAN □ □ □

NIET langer dan een paar geslachten geleden, toen wel de Chineesche en de Egyptische kunst in hoofdlijnen bekend was geraakt, doch de geschiedenis dier landen nog vrijwel een gesloten boek was, althans in haren samenhang, meenden kunstgeleerden, Egyptologen van den eersten rang, (de domheid is zwart op wit te boek gesteld!) dat China gedurende den ganschen loop zijner geschiedenis even goed op de planeet Jupiter had kunnen liggen, en dat Egypte al even hermetisch gesloten was geweest en in volslagen afzondering, zonder eenig materieel en cultureel contact met de overige wereld, zijn dagen (d.z. tientallen van eeuwen) had gesleten.

Geen handel, geen oorlog, geen uitwisseling van producten met omliggende landen, geen uitwisseling ook van godsdienstige en kunst-invloeden; geen bloedvernieuwing ook.

Wij weten thans beter. Kunst is één der vele expansie-vormen bij een volk, dat tot hoogere dan de gewone, betrekkelijk barbaarsche, ontwikkeling opstijgt, en kunst is een expansie-vorm (van den geest), waaraan materiele expansie voorafgaat, expansie, die — uit hoofde van zijn wezen — de landsgrenzen overschrijdt met handel en met oorlog, maar met handel in de eerste plaats, die een afzetgebied vindt voor haar teveel aan nijverheidsproducten (waaronder de nijverheidskunst een belangrijke plaats inneemt) en die zich de producten der omliggende landen op voordeelige wijze verzekert, zoodat weelde wordt geschapen.

Wij weten thans, dat, reeds van den allereersten aanvang der dynastieke periode af, Egypte handel dreef op Creta en Syrië en in Syrië te Byblos factorijen en een tempel had. Wij weten ook, dat Egypte 1°. in den Vóór-Dynastieken tijd, (die zijn onjuist gebleken naam van „Vóór-Historischen tijd” heeft moeten prijsgeven, en nu gedeeltelijk binnen den „Historischen tijd” is getrokken) minstens twee malen van buiten af veroverd en onderworpen is geworden; 2°. na de 6e Dynastie eenige malen hetzelfde lot heeft ondergaan, en 3°. gedurende de periode van de 9e tot de 12e Dynastie nogmaals een paar malen is overmeesterd geworden, zoodat bij herhaling Libyers, Syriërs, Nubiërs, Galla's, enz. nieuw bloed in Egypte hebben gebracht, in de bevolking en in de kunst.

Is deze wetenschap voldoende, om het zoogenaamde wonder te ver-

klaren, dat ruim drie duizend jaren lang de Egyptische kunst zich schijnbaar gelijk is gebleven in de uiterlijke verschijning, den „Egyptischen stijl”? Zóó gelijk, dat kunstgeleerden en letterkundigen hebben kunnen schrijven van „de specifiek-Egyptische starre en verstarde, versteende onbewegelijkheid”? De Egyptische stijl zou dan slechts door de herhaalde bloed- en geest-vernieuwing zulk een lang leven hebben kunnen lijden: door telkens opnieuw weer den ouden stijl op te vatten en daarin verder te werken; dus door telkens nieuwen wijn in oude zakken te storten, nieuwe gedachten in oude vormen te gieten.

Die wetenschap is voldoende; mits de verklaring niet de foutieve premisse tot uitgangspunt hebbe, dat de Egyptische stijl een barbaarsche, geestelijk onontwikkelde stijl zoude zijn, stijl van een onrijpen geest, die had kunnen (en feitelijk had moeten) evolueeren tot dat wat na hen de Grieken zich hebben eigen gemaakt, doch door een natuurlijk gebrek in den geestelijken aanleg den sprong niet heeft gedaan en voor den scheidingsmuur halt heeft gemaakt, om — alles bij elkaar geteld — minstens twee van de ruim drie duizend jaren in geestelijken dommeltoestand door te brengen.

Op grond van een Darwinistische (en misschien wel Prae-Darwinistische) evolutie-theorie ontzegde de 19e eeuw aan alle als onvolmaakt geldende kunst (de Egyptische, de Assyrische, de Perzische, de Boeddhistische) een zelfdoel, en beschouwde zij die als door de Voorzienigheid bedoelde wegbereidsters van een volmaakte kunst, die volgen zou; zooals zij dat ook van alle onvolmaakte cultuur aannam ten opzichte van de volmaakte cultuur van den ééns komenden Heilstaat.

Deze filosofie had tot natuurlijken terugslag, dat „in haar soort volmaakte kunst” hardnekkig als onvolmaakte kunst bleef beschouwd en niet werd gepoogd om kunst, die in stijl en in voordracht van de Grieksche kunst (met haar naturalistisch monopolie) afweek, te doorgronden.

De styleering der Egyptenaren komt niet voort uit geestelijke onontwikkeldheid en is geen archaïsche conventie, en de handhaving der styleering door alle tijden heen is niet het gevolg van onvermogen om te evolueeren naar een zoogenaamd hogere geestelijke phaze.

Vorm is, bij alle volken der Oudheid, niet een willekeurig gekozen uiterlijk, maar is onbewust geschapen in harmonie met het gedachteleven, dat er in werd uitgedrukt; is dus het correlaat van het gedachteleven, onverbrekkelijk één daarmede, zooals het menschelijk lichaam zich verhoudt tot den menschelijken geest; naar de diepzinnige waarheid, reeds vele eeuwen geleden neergelegd in de bekende dichtregelen:

„For soul is body, and body soul;
For of the soul the body form doth take”.

De Egyptische gebonden stijl was den Egyptenaren even natuurlijk als de naturalistische stijl het den Grieken was; want hij was even zoo aangewezen als dienende vorm voor den Egyptischen geestesinhoud als de Grieksche het was voor den Griekschen geestesinhoud. De Egyptische styleering is, geestelijk: eigengewilde gebondenheid van vorm, en, technisch (naar het woord van Michel Angelo): uitstooting van alle secundaire; vereenvoudiging van vormen door concentratie op het primaire. Er was even weinig reden voor den Egyptenaar om van stijl te veranderen als het was voor den Griek, eenvoudig omdat er geen reden voor hem was om zich een andersoortig gedachteleven eigen te maken, dus om, in de kunst, zijn essentieelen inhoud, zijn karakter, zijn geest, te veranderen voor een gansch anderen. Wat trouwens onmogelijk zou zijn geweest, omdat de mensch dat niet zelf in de hand heeft. Een volk, evenals elk wezen in de natuur, evolueert binnen de grenzen van zijn karakter, niet van het ééne karakter in het andere. De Egyptenaar kon niet tot Griek evolueeren (evenmin als de hond tot kat kan evolueeren), zijn kunst dus evenmin tot Grieksche kunst. Beide kunsten hebben een afzonderlijke reden van bestaan gehad, voor zich zelf en op zich zelf. De eene is niet een vooruitgang op de andere; beide zijn ze gelijkwaardige variëteiten. Als twee personen een verschillenden weg gaan, door (in overeenstemming met hun gemoed zelf gekozen) verschillend-geaard landschap, kan bezwaarlijk van één van beiden worden gezegd, na verloop van zekeren tijd, dat hij het verst is gekomen en dat hij meer heeft genoten.

Van de Egyptische en de Grieksche kunst kan worden getuigd, dat beide hare idealen hebben verwezenlijkt, beide hebben gegeven, wat zij hebben gewild.

Alles wat een volk aan kunst wrocht, vormt één geestelijk geheel. Zoo zullen de factoren, die de Egyptische bouwkunst samenstellen, dezelfde zijn als die, welke de basis vormen der Egyptische beeldhouwkunst. Zij zijn g e l i j k v r u c h t van het gedachteleven van het Egyptische volk. Het verschijnsel, dat den Egyptenaren het inwendige van een bouwwerk belangrijker was dan het uitwendige, zal dus terug zijn te vinden in het wezen van hun beeldhouwkunst, de menschelijke figuur in de eerste plaats; evenals bij de Grieken het stellen van het uitwendige boven het inwendige in de architectuur, zijn weerklank moet hebben gevonden in het speciale wezen van hun beeldhouwkunst. Dat den Egyptenaren de binnenruimte het belangrijkste was, en verre het belangrijkste, wordt onomstootelijk bewezen door het feit van de schepping van rotstempels. Als er i e t s is, dat bewijst, hoe onbelangrijk den Egyptenaren au fond het uitwendige was, is het d à t. Au besoin konden zij het er buiten stellen. De Grieken zeker niet. Een rotstempel zou in Griekenland ondenkbaar wezen.